

Sprog i Norden

Titel: Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse?
Forfatter: Else Bojsen
Kilde: Sprog i Norden, 1989, s. 39-46
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse?

Af Else Bojsen

Det vigtigste eller i hvert fald det mest karakteristiske der sker med sproget i vores levetid, er jo den engelsk-amerikanske påvirkning.

Det var vist Groucho Marx der engang blev spurgt om hvad han mente om *sex*, og som svarede: «Jeg tror det er kommet for at blive!». Det samme kunne man sige om den engelsk-amerikanske påvirkning på de nordiske sprog. Vi må i hvert fald erkende at indflydelsen vestfra er af vital betydning for udviklingen i de nordiske *samfund* og den nordiske *kultur*. Men i modsætning til *sex* er der ikke tale om noget naturgivent. Der er jo tale om et bevidst valg. Vi har valgt at tilhøre den vestlige verden. Danmark er en del af vestmagten.

Engang vil vi måske vælge helt andre modeller, som så også vil kunne spores i sprogudviklingen. Men der er jo det underlige ved sprog at det er så sejlivet. Hvad der én gang er kommet ind i et sprog kommer ikke så let ud igen. Vi må altså regne med at vores engelsk-amerikanske tilhørsforhold vil kunne spores i sproget mange generationer efter at tilhørsforholdet er ophørt, på samme måde som tysk og fransk har holdt sig i det danske sprog, og dansk har holdt sig i det engelske.

Hidtil har sprogfolk mest interesseret sig for hvori den sproglige påvirkning består, nemlig ved at registrere engelsk-amerikansk lånegods. I Danmark har professor Knud Sørensen fra Engelsk Institut på Århus Universitet beskæftiget sig med spørgsmålet gennem adskillige år, og han har udsendt flere afhandlinger om engelske lån i dansk. Og så foregår der jo en daglig registrering i Sprognævnet. Eller rettere sagt: I Danmark foregår registreringen af nye ord i Sprognævnet.

Vi ved god besked om *hvad* der kommer ind i sproget. Vi ved også meget om *hvor* de nye ord optræder og *hvem* der

bruger dem. Endelig ved vi noget om *hvor hyppigt* ordene optræder i sproget, nemlig i visse skriftlige tekstgenrer som indgår i Bente Maegaards og Hanne Ruus' frekvensundersøgelser. Gennem disse ting kan vi konstatere at en stor del af det nytilkomne ordforråd er kommet fra engelsk-amerikansk sprogbrug – der drejer sig om mellem 10 og 20% – og at mellem 1 og 2% af de 1.000 almindeligste ord i danske tekster er lån fra engelsk.

I det daglige sprognævnarbejde er denne viden vel egentlig tilstrækkelig til at vi kan rådgive spørgerne og til at vi kan lave de ordbøger vi skal lave. Men materialet er ikke tilstrækkeligt til at vi kan danne os et sandt billede af hvordan det står til i virkeligheden totalt set. Vi ved fx ikke meget om det almindelige daglige talesprog. Man kan have på fornemmelsen at det er ganske meget præget af engelske ord og udtryk. Ét er at vi låner nye engelske ord for nye ting, men er vi også i fuld sving med at tilegne os gammelkendte engelske ord til hverdagsbrug? Vi ved heller ikke rigtig noget om hvor store doser engelsk en gennemsnitsdansker udsættes for, men igen kan man have på fornemmelsen at der er tale om en hel del, ikke mindst i fritiden. Og hvor går sprogbrugernes tolerance-tærskel? (Nogle ville kalde det smertegrænsen). Hvilke perspektiver kan vi ane for vores sprogs videre skæbne?

Lars Brink har sammen med sine studenter på Islands universitet forsøgt at *måle* den engelske påvirkning på dansk, eller måske rettere resultatet af påvirkningen. I *Nyt fra Sprognævnet* nr. 4, 1988, har han gjort rede for sine resultater i en artikel med titlen «Nordens folkesprog i fare?». Artiklen har tidligere været trykt i *Morgunblaðið*.

Lars Brinks målinger viser en langt mindre engelsk indflydelse end han havde ventet. I en række små tekster a 200 ord var der 1–2% engelske låneord eller ord med engelske bestanddele. I ingen af tilfældene kom procenten over 3. Hvis man lægger oversættelseslån og betydningslån til ville procenten stige med 1/2–1%. Det vil altså sige at han maksimalt har fundet 4% engelskforårsagede ord i en enkelt tekst. Om det er lidt eller meget kan jo diskuteres. Lars Brink synes

det er lidt. Han undersøgte også nogle prøver på tvangfrit talesprog, og der fandt han at en halv procent af 1.000 løbende ord stammede fra engelsk. Hans resultater stemmer i det store og hele godt overens med de resultater den svenske engelsk-professor Magnus Ljung er kommet frem til på baggrund af en langt større undersøgelse af den engelske påvirkning på svensk. Lars Brink konkluderer at der ikke er fare for at dansk (og de andre nordiske sprog) går deres undergang i møde under presset fra engelsk. Og i øvrigt hævder han at «den amerikanske fortryllelse er brudt eller snart vil blive det». Det sidste tillader jeg mig at tvivle stærkt på, og jeg skal fortælle hvorfor.

Magnus Ljungs store undersøgelse beskæftiger sig også med svenskernes holdning til den engelske påvirkning af sproget. Det klareste resultat han kommer til er at de unges tolerance over for engelsk og amerikansk er betydeligt større end de ældres. Det er i og for sig ikke overraskende, men det er et meget vigtigt moment når man skal vurdere vores sprogs videre skæbne.

De unge i dag har jo været meget mere udsat for engelsk og amerikansk end deres forældres generation. Mange af disse midaldrende er personligt irriterede over den stigende amerikanisering af de daglige omgivelser. Da de var børn og unge havde amerikansk kultur ikke den prestige som den har i dag. Hvad de vidste om amerikanerne var fordomspræget: de var alt for rige, havde en dårlig smag og talte som om de havde en kartoffel i munden eller som om tyggegummiet sad fast i halsen på dem. I datidens amerikanske film var det kun cowboys og forbrydere der talte amerikansk, ordentlige mennesker talte engelsk. Mange har utvivlsomt svært ved at komme ud af de gamle fordomme. For dem må det nærmest have været et chok at høre Mozart tale amerikansk i filmen Amadeus, som er skabt af en europæer og optaget i gamle europæiske kulturbyer som Wien og Prag. Men mon ikke mange unge har haft lettere ved at tage Mozart til deres hjerte efter den film, netop fordi han talte amerikansk!

I nutidens amerikanske film er det amerikanske sprog sa-

lonfåhigt. Nu er det skurkene der taler oxfordengelsk! I hvert fald kan man bemærke at den kvindelige skurk, Alexis, i tv-serien *Dollars* taler et velplejet engelsk og oven i købet kritiserer det amerikanske sprog. Heltinden derimod taler umiskendeligt amerikansk.

Den amerikanske fortryllelse som Lars Brink taler om, findes vel især hos de nu midaldrende der for en stund har magtet at kaste de gamle fordomme over bord. Om denne fortryllelse er ved at blive brudt er muligvis rigtigt nok, men det er uden betydning på lidt længere sigt. De unge er nemlig ikke spor fortryllede af amerikansk. For dem er amerikansk kultur og sprog en del af hverdagen på en helt anden måde end for den ældre generation. Mange unge er lige så fortrolige med amerikanske forhold som med danske. De kan nok se forskel, men opfatter næppe de anderledes forhold som decideret fremmedartede. Dagens sprognævnsfolk tilhører den midaldrende eller ældre generation – med fordommene eller fortryllelsen i behold?

Ungdomskulturen er nok den mest amerikanskprægede del af den danske kultur i dag. Sprogligt giver det sig formentlig udslag i et større forbrug af engelsk end blandt de ældre generationer. Det er bl.a. påfaldende at så meget af de unges digtning foregår på engelsk. Jeg tænker her på pop- og rockgrupperes sangtekster. Også gruppens navn skal helst være engelsk. (Men det er jo ikke altid at de unges engelske kompetence slår helt til. For eksempel sad et nystartet band en hel nat og brød deres hoveder med at finde på et godt navn til bandet. Ud på de små timer foreslog én «Reliables». «Hvafornoget», sagde en anden, «The Lejrbåls?» Og det kom bandet så til at hedde).

Hvor omfattende er den engelsk-amerikanske påvirkning på vores sprog egentlig? Og hvor omfattende tegner den til at blive? Hvis vi skal kunne danne os et indtryk af det er det ikke nok at undersøge avistekster og datatidsskrifter. Det må også være vigtigt at undersøge *forholdet* mellem den mængde engelsk-amerikansk sprog vi udsættes for og den mængde der optages i nationalsproget, altså den mængde vi måske må

regne med er kommet for at blive. Det bliver et større målearbejde, og der vil opstå et væld af problemer fx med at finde ud af hvad der skal måles for at man kan være sikker på at have fået det hele med, og problemer med at finde en måleenhed der kan anvendes både til direkte lån og til oversættelses- og betydningslån. Nogle måleobjekter giver sig af sig selv, fx radio og tv's engelsksprogede udsendelser og den tid de optager af sendefluden. Og hvor meget af dette udsætter en almindelig borger sig for? Det burde også belyses. Et andet spørgsmål kunne være: Hvor meget engelsk regner reklamebureauerne med at målgruppen kan klare og stadig bevare interessen eller føle sig stimuleret? Eller andre der har noget de vil sælge?

Jeg har set lidt på nogle af disse ting som vi er omgivet af til daglig, bare som en smagsprøve. Der er kun tale om direkte lån, ikke om oversættelseslån og betydningslån, og alligevel er det engelske indslag meget større end i løbende avistekster.

Af sendetiden for en uges aftenprogrammer i dansk fjernsyn efter Tv-Avisen foregik 36% på engelsk (men selvfølgelig med danske undertekster). Det tilsvarende tal for en privat københavnsk fjernsynskanal var i samme uge 62%.

En forstadsbiografs sommerprogram rummede 35 forskellige filmtitler; heraf var de 20 engelsksprogede film. Den uoversatte engelske titel var brugt i 50% af tilfældene, i et enkelt tilfælde var den engelske titel, «Blind Date», oversat til dansk: «En Hot Date»!

En undersøgelse i lokaltelefonbogen for Københavns nordlige omegn af firmanavne inden for forskellige udvalgte brancher gav følgende procenttal for forekomsten af engelsk i navnet:

Dataudstyr	56%
Sportsartikler	40%
Elektronik	40%
Databehandling	36%
Gaveartikler	24%
Reklamebureauer	24%
Modebutikker, damer	21%

Ingeniørfirmaer	18%
Restauranter	13%
Modebutikker, herrer	11%
Frisører	8%
Skobutikker	5%

Da nu den moderne musikverden formentlig er meget engelskpræget blev der talt firmanavne med engelskforekomster i fagtelefonbogen for Storkøbenhavn, med følgende resultat:

Musikbureauer	57%
Musikinstrumenter, engros	32%
Musikhandlere og forlag	30%
Musikinstrumenter, udsalg	25%
Musikere	9%

Det lave procenttal for engelskforekomst i musikeres telefonrubrikker skyldes at det næsten kun er «voksne» musikere der annoncerer deres ydelser i fagtelefonbogen (fx musik til sølvbryllupper), mens de unge bands i almindelighed kontaktes via musikbureauerne (dvs. «bookingfirmaerne»).

Det kunne også være interessant at se hvor stor en del engelske låneord optager af de nationale ordbøgers ordforråd. Det kan give et indtryk af hvad der på et givet tidspunkt skønnes uundværligt i det nationale ordforråd, altså en form for mindstemål af engelsk i dansk. Det er da nærliggende at tælle engelske ord i Retskrivningsordbogen 1986 (RO 86) og sammenligne med Retskrivningsordbogen 1955 (RO 55) og med Nudansk Ordbog (NDO), som ikke har nogen sprogpoltiske forpligtelser til fx at undertrykke modeord og slang, samt med Nye Ord i Dansk 1955-75 (NOiD). I følgende miniundersøgelse er til formålet valgt bogstav C, som garanteret ikke indeholder oprindelig danske ord, og bogstaverne J og Y. Geografiske navne med afledninger er ikke talt med.

	Bogstav C	Bogstav J	Bogstav Y
RO 86	19%	11%	10%
RO 55	13%	7%	13%
NDO 86	22%	12%	13%
NOiD	48%	70%	25%

Sådanne ting burde nok undersøges nærmere, men dertil kommer så en undersøgelse af *talesproget*, som er et gigantisk projekt i sig selv. Her tror jeg det vil vise sig at jo mere afslappet og uformel situationen er, jo mere engelsk slipper der ind, ligesom med slang. Vi går selvfølgelig ikke og taler engelsk med hinanden som englændere og amerikanere, men alligevel gør vi det brudstykkevis. «See you tomorrow», sagde min mor forleden. «Yes», svarede jeg. Det var først bagefter jeg tænkte: «Der var den igen!». Hilsener, udbrud og eder, som jo især forekommer i talesproget og især i intimsfæren, er oplagte virkefelter for anglicisering, ja for den sags skyld for påvirkninger fra alle fremmede sprog. Det er ikke mange år siden alle og enhver hilste farvel på italiensk: *chiao*, evt. *chiao-chiao*. Folk som ynder at lege med sproget kan endda finde på at slå helt over i engelsk i muntert afslappede situationer – ganske vist ikke et engelsk som en englænder ville forstå meget af, men en direkte råoversættelse til engelsk af dansk, iblandet rent danske ord der så udtales så de lyder engelsk. Denne leg er vist ret almindelig; i hvert fald var den en væsentlig ingrediens i den populære revyserie Dansk Naturgas for et par år siden. I princippet kan man lege på samme måde med andre sprog, men det ville revykunstnerne næppe optræde med; det er engelsk der kendes så godt af det danske publikum at kunstnerne kan tillade sig at lege med sproget.

Jeg mener det ville være værdifuldt at lave en ordentlig undersøgelse af omfanget af engelskpåvirkningen, og omfanget af engelskpræget sprogbrug. Undersøgelsen skulle dels beskrive forholdene i al almindelighed, dels forholdene blandt ungdommen specielt.

Nu er en sådan undersøgelse mere end et lille sprognævn kan klare alene. Og som tidligere antydet kræver det daglige rådgivnings- og ordbogsarbejde næppe heller nogen større viden på dette felt end den vi har i forvejen. En undersøgelse som denne ville være en forskningsopgave som naturligt bør have *forbindelse* til Sprognævnet, hvor man jo generelt er interesseret i hvad der sker med vores sprog og i et vist omfang også hvad der *bør* ske og ikke *bør* ske med sproget. Men opgaven kunne nok bedst løses i praksis gennem et samarbejde mellem Sprognævnet og et universitetsinstitut for engelsk.

Dansk Sprognævn har allerede et forskningsprojekt om anglodansk på sin ønskeseddel. Men der er endnu ingen aktuelle planer om hvordan det kan sættes i værk og hvad det konkret skal gå ud på. Sprognævnets praktiske muligheder for at deltage i et sådant projekt vil formentlig blive bedre med etableringen af en forskeruddannelsesstilling i nævnet. Dansk Sprognævns sekretariat vil inden for en overskuelig årrække få status af sektorforskningsinstitution under en ny ordning for statslige forskningsinstitutioner uden for universiteterne. Den nye ordning indebærer at der skal etableres uddannelsesstillinger for unge forskere. Dvs. at en ung kandidat vil kunne blive ansat i en bestemt årrække og med bestemte forskningsopgaver som så skal munde ud i en licentiatafhandling. Den pågældende vil samtidig med ansættelsen være indskrevet som licentiatstuderende ved universitetet. Man kunne så forestille sig at et projekt om anglodansk kunne være velegnet som opgave for en ung forsker og samtidig tjene som anledning til et nærmere samarbejde mellem sprognævn og universitet.